חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ – לפרשת תולדות

כיצד יתכן שמתוך ביתם הקדוש של יצחק ורבקה, ומאותו מקור יניקה טהור, צמחו שני הפכים גמורים כל כך: איש תם יושב אוהלים מזה, ואיש שדה ויודע ציד מזה? בבואנו להעמיק בשאלה חינוכית זו, ראוי לעיין בביאורו וביסודותיו החינוכיים של רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל לפרשתנו.

בראשית דברינו מן הראוי להדגיש: העיון בקורות ימי אבותינו הקדושים אברהם, יצחק ויעקב, וכן אימותינו הטהורות שרה, רבקה, רחל ולאה, נעשה ביראת כבוד. אבות האומה הם ענקי הרוח, מרכבה לשכינה, וכל אורחות חייהם בקודש יסודם.

לצד זאת, כותב רש"ר הירש בביאורו: "אנחנו הולכים בעקבות רבותינו, ואין אנחנו רואים כחובתנו להיות סניגורים לאבותינו הגדולים, כדרך שגם דבר ה' אינו נמנע מלגלות בהם חולשות ושגיאות. אם רבקה ציותה על יעקב להטעות את אביו, הרי הכתוב אומר ללא כחל ושרק: 'בָּא אָחִיךָ **בְּמִרְמָה** וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ' (פסוק לה)". במאמר זה ניגש בזהירות מרבית, מתוך רצון לדלות מתוך הכתובים תובנות חינוכיות ומעשיות לאתגרי דורנו.

מלכודת הדמיון החיצוני: 'וְהֵנָּה תוֹמְם'

את לידת הבנים מתארת התורה במילים: "**וְהִנֵּה** תוֹמְם בִּבְטְנָהּ". המילה 'וְהִנֵּה' מורה בלשון המקרא על דבר בלתי צפוי. נשאלת השאלה: מה היתה ההפתעה כאן? הרי בעצם העובדה שנולדו שני ילדים לא היה כל חידוש, שהרי רבקה התבשרה מראש בנבואה: "שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ".

מבאר רש"ר הירש שההפתעה נבעה מהדמיון החיצוני המטעה. המילה 'תאום' נגזרת מהשורש "אמם" (שממנו נגזרת המילה 'אֵם'), המורה על יצורים שמוצאם ממקור יניקה אחד ומשותף. הדמיון והזהות שביניהם למראית עין מנעו מההורים מלהתחקות מבעוד מועד אחר שורש ההבדל המהותי, שטמון היה במעמקי נפשם. בעקבות כך, גם המסלול החינוכי היה אחיד לחלוטין. כנערים צעירים קיבלו שניהם חינוך זהה: שניהם ישבו על אותו ספסל לימודים, המתאפיין כולו בעיון ולימוד.

מסכם זאת רש"ר הירש באזהרה: "המושיב את יעקב ועשו על ספסל לימודים אחד, ובאותם הרגלי החיים מחנך אותם כאחד לחיי לימוד ומחשבה, **מובטח לו שאת האחד מהם הוא מקלקל".** כשכופים דפוס חיים עיוני וסגור על נפש שאינה בנויה לכך, התוצאה עלולה להיות הרסנית. יעקב, בהיותו "איש תם", מצא בבית המדרש מקור מים חיים, ופרח כ"יושב אוהלים" המשתית את חייו על אדני התורה. לעומתו, עשו ניחן בכוחות גופניים ובמזג סוער ותוסס, וחש מחנק תחת המסגרת התורנית. הלחץ והכפיה לא ביטלו את כוחותיו של עשו, אלא גרמו לו לפתח "מנגנוני התגוננות", שניתבו את כוחותיו לחיים של עורמה ונוכלות ("אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד"). משגדל הנער, מאס בכל אותם ערכים שעליהם התחנך בכפיה, ופרץ לעצמו נתיב אל המרחב הפרוץ בהיותו "אִישׁ שָׂדֶה".

מגוון הכוחות בעבודת ה'

האם נגזר על עשו מראש להפוך לרשע? רש"ר הירש קובע בהחלטיות: לא ולא! כוחות של תעוזה, גבורה ועוצמה אינם תכונות שליליות כשלעצמן. הטרגדיה היתה בהחמצת הפוטנציאל הגדול שהיה גלום בו. אילו השכילו לכוון את כוחותיו של עשו באפיק המותאם לו, לא היה צומח כ"גיבור ציד", אלא כ"גיבור לפני ה'". הוא היה מנתב את עוצמותיו ומגייס את סגולותיו הייחודיות למטרות נעלות.

עדות לעיקרון זה, של מימוש היכולות האישיות בהתאם לנטיות הנפש, אנו מוצאים בברכות יעקב אבינו לבניו. אומר הרש"ר הירש שבאחרית ימיו לא ניסה יעקב להפוך את כל השבטים למקשה אחת של "יושבי אוהלים". לצד שבט לוי המופקד על לימוד התורה והוראתה, ניצבים שבט המלוכה וההנהגה (יהודה), שבטי המסחר והספנות (זבולון לצד עמלי התורה בישששכר), ושבטי הגבורה והצבא (גד ובנימין).

הרב חגי ולוסקי – מרצה ומחבר ספרים. 052-9453811 | אתר https://shaalti.co.il/
מעוניינים ברעיונות חינוכיים מפרשת השבוע? רוצים להיערך כראוי לשולחן שבת?
לחצו כאן https://katzr.net/726ea6, או שלחו את המילה 'רעיון' למייל office@shaalti.co.il
'תורתך שאלתי', הספרים שיעשירו את שולחן השבת שלכם, לפרטים https://did.li/fyHCN



כלל ישראל זקוק לאומה שלמה ורבגונית, שבה כל כוחות החיים כולם – כוח המחשבה, הרגש, המסחר, המעשה והחרב, מקודשים למטרה העליונה: שמירת דרך ה', לעשות צדקה ומשפט. התכלית היא אחת, אך נתיבי ההגשמה רבים ומגוונים הם.

אחדות ההורים כבסיס לחינוך

על היחס השונה אל הבנים מעיד הכתוב: "וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו, וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב". רש"ר הירש מסביר שאהבת יצחק לעשו ומנגד אהבת רבקה ליעקב, נבעו מתוך משיכת ההפכים: יצחק, שהיה "עולה תמימה" ופרוש מהבלי תבל, נמשך לאופיו המעשי והנמרץ של עשו וראה בו סגולה לפעול בעולם המעשה. מנגד, רבקה, שגדלה בבית בתואל ולבן, ראתה ביעקב דמות זכה ורוחנית, המרוחקת בתכלית ממושגי בית אביה.

רש"ר הירש מזהיר שפיצול ברגשות ההורים ובעמדותיהם כלפי ילדיהם עלול לערער את יסודות הבית. פערים בולטים בין יחס האב ליחס האם מהווים לא אחת גורם מכריע במשברים חינוכיים. מחובתם של ההורים **לבנות חזית חינוכית אחידה**, מלוכדת ומלאת הבנה הדדית.

צידה לשולחן השבת

גדולתו של החינוך היהודי אינה ביצירת העתקים זהים, אלא בהצמחת כל נשמה בהתאם לסגולותיה ולייעודה המיוחד.

בשעה שאנו מסובים סביב שולחן השבת ומביטים בילדינו היקרים, ראוי שנערוך חשבון נפש כנה ואמיתי: האם אנו מחנכים כל ילד וילדה "על פי דרכו" ונטיות נפשו המיוחדות לו מבוראו, או שמא מנסים אנו להכניסם בעל כורחם לתוך "תבנית" אחידה, שאינה הולמת את כוחותיהם. וכיצד נוכל לזהות מבעוד מועד את הניצוץ המיוחד הטמון בכל ילד, ולהעניק לו את הכלים והמרחב שבאמצעותם יצמח לכלי מפואר בעבודת ה'.

הכותב: הרב חגי ולוסקי – מרצה ומחבר סדרת הספרים '**תורתך שאלתי**' על התורה, רב המכר '**כי ישאלך**' – על הגדה של פסח, '**מה שאלתך**' – על מגילת אסתר. **לתגובות** – office@shaalti.co.il



מעוניינים ברעיונות יפים לפרשת תולדות,
שיעשירו את שולחן השבת?
מוזמנים להיכנס
לקישור https://did.li/IWVIw

מעוניינים ברעיונות חינוכיים
מפרשת השבוע?
רוצים להיערך כראוי לשולחן שבת?
לחצו על הקישור https://katzr.net/726ea6
או שלחו את המילה 'רעיון'
למייל office@shaalti.co.il